

LA PROYECCIÓN UNIVERSAL DE MONTURIOL

Antoni Roca Rosell
antoni.roca-rosell@upc.edu

STEWART, Michael (2004) *El sueño de Monturiol*, Madrid, Taurus, 408 p. [ISBN 84-306-0562-2].

El llibre de Michael Stewart, que aparegué en anglès el 2003, representa sens dubte el llançament de Monturiol a l'escena internacional actual. És cert que Narcís Monturiol (1819-1885) sempre ha tingut una presència pública molt important, però un llibre dedicat a ell, en edicions de llarga tirada, representa un salt endavant.

Michael Stewart, que ha viscut uns anys a Barcelona, on hi manté relacions personals i d'amistat, ha escrit un llibre apassionat i entusiasta, que és en certa manera poc acadèmic, però alhora força erudit. Cal explicar-ho. El llibre es presenta com un relat gairebé novel·lesc, pel fet que la trajectòria de Monturiol fou, és ben cert, una novel·la romàntica. Al mateix temps, però, Stewart procura que el text estigui documentat i que la major part d'afirmacions o citacions es puguin comprovar. En l'edició castellana, no hi ha crides de nota, però trobem al final del llibre una sèrie de pàgines amb notes que fan referència a les pàgines corresponents del text. Resulta un sistema poc rigorós, però eficaç i que sens dubte alleuja la presentació, evitant les referències. Com que hi ha notes, hi ha, com és natural, una bibliografia molt completa, amb els títols i els materials coneguts, però fins i tot els no són tan a l'abast, cosa remarcable tenint en compte que Stewart no és un especialista. Sembla clar que els seus contactes a Barcelona, més enllà dels parents, l'han ajudat a localitzar una bibliografia completa. A més, ha consultat la premsa de Barcelona del segle XIX, cosa que li permet reproduir informacions que resulten inèdites en la relativament extensa bibliografia sobre Monturiol.

El llibre està estructurat en 35 capítols relativament breus, a més d'una introducció, un epíleg i un text d'agraïments. Els primers 12 capítols formen la primera part, titulada "La formació d'un submarinista"; els capítols del 13 al 29 constitueixen la segona part, "La navegació subaquàtica com una de les belles arts", i els sis darrers capítols, la tercera, "Monturiol *redux*", és a dir, recuperat. Tot plegat vol dir que el llibre desenvolupa la biografia de

Monturiol de manera clàssica, seguint l'esquema de l'excel·lent monografia de Josep Puig Pujadas de 1918, actualitzant-lo en diversos punts, com ara la presentació dels antecedents de la navegació submarina¹.

En la menció dels títols de les parts del llibre veiem algun dels problemes que presenta la traducció. En efecte, avui en dia en castellà l'ús de "submarinista" s'ha centrat en una pràctica esportiva molt concreta i no sembla el més adient per descriure els projectistes de submarins, tot i que es pot admetre com una referència irònica. D'altra banda, navegació "subaquàtica", enlloc de "submarina", resulta una opció una mica més estranya. Al llarg del text, hi ha altres expressions que depenen massa de l'anglès. Hi ha, a més, alguna confusió com denominar "cajero" enlloc de "cajista" (p. 341), l'ofici d'impressor que Monturiol aprengué sembla ser cap a 1845. Tot i que de vegades es posi de manifest que la persona que ha traduït el text no estava prou familiaritzada amb Monturiol, la seva època i les seves activitats tècniques, el resultat és força bo, salvant observacions com les que acabem de mencionar.

El relat de Stewart comença amb una presentació breu del moment històric de l'època del naixement de Monturiol, amb els inicis de l'estat liberal a Espanya. Una de les aportacions de Stewart és la comparació entre les contribucions de Monturiol i les d'Ildefons Cerdà, creador de l'Eixample de Barcelona i un dels pioners de l'urbanisme com a teoria científica. Val a dir que els lligams entre Cerdà i Monturiol no estan documentats ni Stewart no ho pretén, però donat que les seves trajectòries tenen tants punts en comú algun dia serà possible demostrar-ho. Monturiol i Cerdà compartien ideologies socialistes, però sospitem que no del tot coincidents. Mentre Monturiol fou el promotor del comunisme cabetà, Cerdà ha de considerar-se més aviat en el socialisme santsimonià o fourierià. De tota manera, durant el sexenni revolucionari (1868-1874) Cerdà coincidí amb Josep Anselm Clavé en el govern de la Diputació de Barcelona. Com és sabut, Clavé era amic personal i correligionari de Monturiol.

Stewart explica molt adequadament el Monturiol compromès amb la lluita social a Catalunya, primer en el partit republicà d'Abdó Terradas, després, com a promotor del cabetanisme i, finalment, com a dirigent del Partit Demòcrata, durant el bienni progressista. Stewart estableix un lligam estret

¹ PUIG PUJADAS, J. (1918) *Vida d'Heroi. Narcís Monturiol, inventor de la navegació submarina*, Barcelona, L'Avenç, 1918. Hi ha una reimpressió de 1985 a càrrec de l'Ajuntament de Figueres.

entre la ideologia social de Monturiol i la seva activitat com a inventor. És més, explica que la seva implicació en el projecte de navegació submarina a partir de 1857 no representà una renúncia ideològica, sinó més aviat al contrari, una concreció d'un programa social de llarg abast. En això, Stewart coincideix amb la tesi defensada en diversos treballs de qui signa aquesta ressenya sense que hi hagi hagut aparentment cap interacció².

Pel que fa la implicació de Monturiol en la investigació sobre la navegació submarina, Stewart es deixa seduir per la història que expliquen molts autors: Monturiol hauria vist un pescador de corall ofegat i hauria pensat en una nau per navegar sota de l'aigua per millorar les condicions de treball d'aquests treballadors. No sembla raonable que Monturiol s'esforcés més per uns treballadors, com els pescadors de corall, que patien unes condicions de treball tan dures com les de molts altres treballadors, però que, en canvi, aconseguien un bon rèdit del seu treball, donada l'alta cotització del corall. Stewart mateix, avançant en el text, posa de manifest que la pesca de corall era la manera que Monturiol havia previst per treure un rendiment a curt termini dels seus ictineus.

Stewart explica que el projecte de navegació submarina de Monturiol no va tenir mai les aplicacions militars com a objectiu prioritari, cosa que el fa singular entre els seus antecedents i conseqüents. Monturiol oferí una versió del seu ictineu a la Marina de la Reina, entenent, però, que era una opció compatible amb els ictineus comercials.

A diferència d'altres biografies, Stewart s'ha adonat que la trajectòria de Monturiol no acabà amb el fracàs del projecte dels ictineus, tot i que aquest fracàs l'afectés molt. El resta de la seva vida mantingué el seu interès per la ciència i la tècnica, les seves creences en el progrés de la humanitat com a resultat de la lluita per la democràcia.

El llibre de Stewart ofereix força detalls tècnics, fins i tot en algun cas amb certa profunditat. De tota manera, la redacció del llibre és en general àgil, pen-

² ROCA ROSELL, Antoni (2002) "La Ingeniería y el proyecto del Ictíneo de Monturiol (1857-1868)", *Scripta Nova, Revista Electrónica de Geografía y Ciencias Sociales*, Vol. VI, núm. 119 (96), 1 de agosto de 2002; PUIG PLA, Carles; ROCA ROSELL, Antoni (2003a) "Narcís Monturiol (1819-1885), entre el mite i la història", *Afers*, vol. 46, 2003, 603-607; PUIG PLA, Carles; ROCA ROSELL, Antoni (2003b) "A Spanish Project for Submarine Navigation; Narcís Monturiol and the Struggle for Democracy", *ICON*, vol. 9, 128-143. Veure també el documental *Narcís Monturiol: tècnica i compromís social* (2002), Fundació Videoteca dels Països Catalans, Barcelona.

sada per un públic no especialitzat, partint molts cops d'un coneixement proper de la realitat catalana, però, algun cop, cometent anacronismes. Per exemple, Stewart menciona el fet que Barcelona estava "d'esquena" al mar, una constatació que només té sentit en el darrer terç del segle XX. A l'època de Monturiol, el mar era una via de comunicació molt important, i no únicament entre la ciutat i els ports llunyans. Les males condicions de les vies de comunicació descartaven el transport terrestre quan es tractava de moure's al llarg de la costa. El port de Barcelona era un dels centres de gravetat de la ciutat, donada la seva gran activitat industrial i comercial.

Finalment, voldríem senyalar que l'autor no hauria de presentar algunes especulacions sense prevenir els lectors. Per exemple, quan compara Monturiol i Gaudí, i afirma que la façana ondulant de la Pedrera vol recordar el fons del mar... De fet, també s'ha afirmat que recorda l'onatge.

Per concloure, hem de reconèixer que el nou llançament internacional de Monturiol ha estat digne, com el personatge s'ho mereix. L'autor desborda entusiasme i admiració pel nostre heroi, i això l'identifica amb el nostre tarannà cultural³. Des de la historiografia de la ciència, però, es veu necessària una nova interpretació, que vagi més enllà del que han fet els autors fins ara i doni pas, potser d'aquí uns anys, a un assaig tan interessant com el que comentem.

³ PUIG PLA, Carles; ROCA ROSELL, Antoni (2003c) "Una revisió historiogràfica de Narcís Monturiol". Dins: BATLLÓ, J.; BERNAT, P.; PUIG, R. (coord.), *Actes de la VII Trobada d'Història de la Ciència i de la Tècnica*, Barcelona, Societat Catalana d'Història de la Ciència i de la Tècnica, 2003, 297-304 (també a *Actes del 1er Congrés. Història Marítima de Catalunya*. Barcelona, Museu Marítim, 2004, 9pp).